



Eerste Kamer der Staten-Generaal

Minister van Defensie
De heer R.P. Brekelmans
Postbus 20701
2500 ES Den Haag

Kazernestraat 52
2514 CV Den Haag
postbus 20017
2500 EA Den Haag

telefoon 070 312 92 00
fax 070 312 93 90

e-mail postbus@eerstekamer.nl
internet www.eerstekamer.nl

datum 3 juli 2024

betreft Nadere vragen naar aanleiding van de mededeling van Europese Commissie inzake Europese Defensie-Industrie Strategie en voorstel voor Verordening Europees Defensie-industrie Programma

ons kenmerk 175104.01U

Geachte heer Brekelmans,

De leden van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking (BDO) hebben kennisgenomen van de beantwoording¹ van de minister van Defensie van de vragen van de commissie inzake mededeling van de Europese Commissie en de Hoge Vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid aangaande Europese Defensie-Industrie Strategie (EDIS) en het voorstel voor Verordening Europees Defensie-industrie Programma (EDIP). De leden van de fracties van de **BBB**, **VVD**, **ChristenUnie** en **Partij voor de Dieren** hebben naar aanleiding hiervan nog een aantal nadere vragen en opmerkingen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de BBB-fractie

Bij de beantwoording van de eerste vraag van de leden van de BBB-fractie missen deze leden een adequate beantwoording op de volgende sub-vraag: "Is er enige (ambtelijke of militaire) indicatie met betrekking tot de ideale omvang, wil het initiatief kansrijk worden geacht?" Kunt u deze alsnog beantwoorden?

Bij de tweede vraag missen zij de beantwoording van de volgende sub-vragen: Hoe zal de coördinatie tussen de diverse nationale-, Europese- en NAVO-schijven plaatsvinden? Hoe wordt verdere bureaucratie voorkomen tussen en over deze groepen heen?

De leden van de BBB-fractie kunnen deze vragen meer specificeren opdat beantwoording wellicht simpeler is: Heeft u een "werkprocedure", of is deze in de maak, om een efficiënte niet-bureaucratische coördinatie tussen alle partijen te bewerkstelligen zodat het, op zichzelf goede, initiatief niet eindigt in eindeloze vergaderingen in coördinatiecommissies?

¹ Zie verslag schriftelijk overleg: *Kamerstukken I*, 2023-2024, 36538, B.



datum 3 juli 2024

ons kenmerk 175104.01U

blad 2

Bij de beantwoording van vraag 4 lezen de leden van de BBB-fractie het volgende: "Het kabinet acht het voorts van belang dat lidstaten leidend zijn bij de coördinatie van defensieplanning- en aanschafprocessen. Wel steunt het kabinet hierbij een adviserende en stimulerende rol voor de Commissie. Het kabinet wijst hiernaast op het belang om daarbij beter de bestaande mogelijkheden in het kader van het EDA, in het bijzonder de instrumenten CDP en CARD, te benutten.

In het najaar zullen de onderhandelingen starten over de Board. Tijdens de onderhandelingen over de verordening zet het kabinet zich in voor een rolverdeling tussen de Commissie, het EDA en de lidstaten die passend is op het gebied van Europese defensiesamenwerking. Het uitgangspunt is dat lidstaten, onder andere via het EDA, zeggenschap hebben over prioriteitsstelling, defensieplanning- en aanschafprocessen. De Commissie richt zich in beginsel op industriebeleid, het creëren van financiële prikkels en het initiëren van regelgeving."

Kunnen deze leden de beantwoording zo lezen dat dit initiatief niet zal leiden tot de start van een EU militaire samenwerking à la NAVO? De leden van de BBB-fractie missen in de diverse antwoorden de rol of relatie met NAVO met betrekking tot prioriteitsstelling, defensieplanning- en aanschafprocessen.

Bij de beantwoording van vraag 8 schrijft de minister van Defensie: "Om alle bedrijven uit de hele EU, waaronder uit Nederland, een eerlijke kans te geven om via EDIP toe te treden tot de toeleveringsketens van de grote Europese defensiebedrijven moeten er (financiële) prikkels ingebouwd worden die eerlijke toegang bevorderen en moeten er (basis)regels voor industriële samenwerking worden gemaakt die op verschillende elementen van de verordening van toepassing zijn."

De leden van de BBB-fractie ondersteunen dit streven, echter wijzen zij erop dat er ook bedrijven "uit de hele EU" actief zijn waarvan de moedermaatschappij, meerderheidsaandeelhouder buiten de EU is gevestigd, of waarvan de productie en toelevering (groten)deels van buiten de EU afkomstig is. Bent u van plan om bij de verdere vormgeving van de plannen en regels dit "lek" te dichten zodat de economische vruchten binnen de EU geplukt kunnen worden?

Bij de beantwoording van vraag 10 lezen zij: "De relatie tussen het sluiten van meerjarige contracten en het coördineren van inkoop is beperkt tot niet aanwezig. Immers, ook bij individuele inkoop is dit een mogelijkheid. Wel is het zo dat bij gezamenlijke aankoop sprake is van gebundelde, en daardoor waarschijnlijk grotere, bestellingen die de producent meer zekerheid geven."

Deze leden geven aan dat de vraag niet zozeer was gesteld vanuit inkoop en dus inkoopvoordeel maar vanuit de primaire doelstelling "leveringszekerheid". Producenten dienen grote investeringen te doen welke, onafhankelijk van de omvang van een éénmalig gebundelde inkooporder, in meerjarige bestellingen terugverdiend worden. Deze leden vragen dan ook of u van plan bent om in EU-verband te pleiten voor meerjarige afname commitments? Overigens zijn de leden van de BBB-fractie van mening dat dit ook geldt voor de Nederlandse inkoopstrategie. Kunt u uitleggen waarom dit nog steeds niet als uitgangspunt wordt gebruikt, c.q. als er begrotingstechnische bottlenecks zijn welke dit zijn en hoe we deze kunnen overkomen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie vernemen graag het perspectief van de regering op de gevolgen van de uitvoering van deze EDIS-strategie voor de politieke en handelsbetrekkingen met (met name) de



datum 3 juli 2024

ons kenmerk 175104.01U

blad 3

Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Gelet op de cruciale rol die beide bondgenoten spelen in de veiligheid van bondgenoten die tevens lid zijn van de EU, hechten de leden van de VVD-fractie aan een helder beeld hierbij.

Kunt u aangeven welke strategische en praktische voordelen deze twee NAVO-partners van deze strategie zullen ervaren? Kunt u ook aangeven welke strategische en praktische nadelen deze twee NAVO-partners van deze strategie zullen ervaren? Kunt u aangeven hoe deze nadelen kunnen worden gemitigeerd, en welke rol Nederland daarin kan spelen?

In de beantwoording van vraag 46 in het verslag van het schriftelijk overleg geeft de minister aan dat bij gezamenlijke ontwikkeling van defensiematerieel binnen de Europese Unie, de EU "zoveel mogelijk de al bestaande NAVO-standaarden" volgt. Waarom is het voldoen aan NAVO-standaarden niet verplicht, en wordt nog steeds aan de EU lidstaten om een *commitment* gevraagd?

Tenslotte hechten de leden van de VVD-fractie eraan dat Nederlandse bedrijven – ook wanneer deze strategie en de bijbehorende uitvoeringsplannen worden uitgevoerd – goede toegang hebben tot deze markt. Kunt u aangeven hoe het risico wordt gemitigeerd dat Nederlandse defensiebedrijven niet worden opgenomen in de toeleveringsketens van (grote) buitenlandse defensiebedrijven?

Vragen en opmerkingen van de leden van de ChristenUnie-fractie

De leden van de fractie van de ChristenUnie constateren dat middels de Europese industriële defensiestrategie de EU er onder andere voor hoopt te zorgen dat er een groter deel van de defensieaanbestedingen binnen de EU wordt gedaan. In de beantwoording van de vragen stelt de minister dat samenwerking met niet geassocieerde partnerlanden zoals de Verenigde Staten van belang blijft, bijvoorbeeld door het verwerven van productielicenties uit die landen zodat de EU die voortaan zelf kan produceren.

In de huidige markt zijn de Verenigde Staten de grootste wapenexporteur; in de afgelopen vijf jaar was 55 procent van de naar Europa geïmporteerde wapens afkomstig uit de VS. Als de EU erop inzet om in 2035 60 procent van hun defensiebudget uit te geven binnen de EU, zal de import vanuit de VS kleiner worden en krijgen de VS in de EU te maken met een krimpende afzet. Kan het vergroten van de industriële strategische autonomie van de EU ten koste gaan van de handelsverhoudingen met landen zoals de VS op de lange termijn? Hoe voorkomt EDIS dat de EU zich isoleert van niet geassocieerde bondgenoten, zo vragen de leden van de fractie van de ChristenUnie.

Vragen en opmerkingen van de leden van de Partij voor de Dieren-fractie

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie verzoeken u een nadere toelichting te geven op de overweging om met name private defensie-industrie te steunen. Kunt u daarbij aangeven of het hiermee niet vooral dienstbaar is aan winst van commerciële derden, gelet op de grote (koers)winsten die geboekt worden in de defensie-industrie? Is het kabinet van mening dat invloed van geopolitieke conflicten op private bedrijfsdoelstellingen een perverse prikkel zouden kunnen vormen in de ontwikkeling en verkoop van wapens en het vertragen van vredesinitiatieven? Zo nee, waarom niet?

Is er een afweging gemaakt tussen het laten produceren van defensiematerieel in overheidsbedrijven of met nadrukkelijker overheidsbemoeienis, anders dan de markt haar werk te



datum 3 juli 2024

ons kenmerk 175104.01U

blad 4

laten doen? Kunt u die afwegingen (eventueel vertrouwelijk) delen met de Kamer?

Is er zicht op de omvang (in arbeidsplaatsen en geld) van lobbyactiviteiten vanuit het commerciële bedrijfsleven op overheidsbesluiten waar het gaat om levering van wapens aan derde landen en de ontwikkeling van nieuwe wapens? Zo nee, waarom niet en bent u bereid dat in kaart te (doen) brengen?

Daarnaast vragen de leden van de PvdD-fractie u wat uw opvatting is over oproepen van organisaties zoals VNO-NCW om Nederland in te richten als oorlogseconomie.² Wat is uw opvatting over het omzeilen van exportverboden van (reserve) onderdelen via derde landen zoals onlangs speelde met de export van F35-onderdelen naar Israël? Is de betrokkenheid van private partijen hierbij een belemmerende factor bij toezicht en handhaving op verboden wapenleveringen?

Ten slotte vragen deze leden u op welke wijze is te voorkomen dat bedrijfsmatige samenwerkingsverbanden verdragsafspraken zouden kunnen omzeilen door bijvoorbeeld lanceerinstallaties te produceren en leveren vanuit Europese verdragsstaten die de levering van clusterprojectielen verbieden, waar dochterondernemingen in de VS die niet gebonden zijn aan dergelijke verdragen wel de bijbehorende clusterprojectielen zouden kunnen leveren?

De leden van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking (BDO) zien uw reactie met belangstelling tegemoet en ontvangen deze graag binnen vier weken na dagtekening van deze brief.

Met vriendelijke groet,

Koen Petersen

Voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en
Ontwikkelingssamenwerking

² Bart van Rijswijk, 'Nederland moet zich voorbereiden op oorlogseconomie', 20 april 2024
<https://www.bnr.nl/nieuws/economie/10545258/nederland-moet-zich-voorbereiden-op-oorlogseconomie>.